

Crna Gora
VLADA CRNE GORE
Ministarstvo za ljudska
i manjinska prava

IZVJEŠTAJ O ISPUNJAVANJU PREPORUKA CEDAW KOMITETA UJEDINJENIH NACIJA
(sadržanih u paragrafima 19-23 Liste konkretnih predmeta i pitanja CEDAW
/C/MNE/Q/1/Add.1)

Podgorica, januar 2014. godine

I UVOD

Crna Gora je sukcesorskim postupkom pristupila Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).

Na osnovu člana 18 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, države potpisnice se obavezuju da dostavljaju Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija izvještaj o zakonodavnim, sudskim, administrativnim i drugim mjerama koje su usvojile kako bi sprovele odredbe ove Konvencije, kao i pomaci koji su učinjeni, u roku od jedne godine nakon stupanja na snagu Konvencije, a poslije toga, najmanje svake četiri godine. Kada je riječ o Crnoj Gori, rok za Inicijalni izvještaj je biogodinu dana nakon što je Konvencija stupila na snagu, odnosno oktobar 2007. godine. Međutim, sa sačinjavanjem tog izvještaja kasnilo se zbog toga što je nakon sticanja nezavisnosti, bilo neophodno uspostaviti normativne i institucionalne mehanizame za rješavanje ovih pitanja.

Inicijalni izvještaj razmatran i usvojen na sjednici Vlade Crne Gore, 25. februara 2010. godine, na prijedlog Ministarstva za ljudska i manjinska prava nakon čega je isti prosljeđen Komitetu za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena.

Ovaj izvještaj je ukazao na zakonodavne i druge mjere koje je Crna Gora preduzela Konvencijom u periodu od 2006. do 2009. Godine u odnosu na 16 materijalnih članova Konvencije.

Dakle, Inicijalni izvještaj osprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) Crne Gore predat je Komitetu za CEDAW maja 2010. godine.

Komitet je razmotrio Inicijalni izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/1) na svojem 1002. i 1003. sastanku, 6. oktobra 2011. godine (CEDAW/C/SR.1002 and 1003).

Komitet je pohvalio Crnu Goru za napore na izradi Inicijalnog izvještaja, koji je bio detaljan i načelno pratio smjernice Komiteta za njegovu pripremu. Takođe je pozdravio usvajanje više propisa usmjerenih na eliminaciji diskriminacije nad ženama, koje je Crna Gora donijela u međuvremenu, od stupanja na snagu Konvencije (Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, izmjenama Krivičnog zakonika i dr.), kao i uspostavljanje različitih institucionalnih mehanizama i politika za unapređenje prava žena.

Pored pozitivnih ocjena, Komitet je podsjetio na obavezu države Crne Gore da sistematski i neprekidno primjenjuje sve odredbe Konvencije. Kako u određenim oblastima nijesu ostvareni rezultati, to je Komitet izrazio zabrinutost i u iznesenim zaključnim stavovima dao preporuke u vidu prioriternih zadataka koji se moraju realizovati do podnošenja sledećeg periodičnog izvještaja. U skladu sa tim, Komitet je apelovao na Crnu Goru da u sprovođenju aktivnosti centralnu pažnju posveti pojedinim oblastima i da informacije o preduzetim aktivnostima i ostvarenim rezultatima uvrsti u sledeći izvještaj. U vezi sa tim, u

roku do dvije godine, Komitet je zatražio informacije o primjeni preporuka sadržanih u paragrafima 19 do 23 koje se odnose na nasilje nad ženama, trgovinu ljudima i iskorišćavanje za prostituciju, te učestvovanje u društvenom i političkom životu.

S obzirom na obavezu dostavljanja pomenutog Izvještaja CEDAW Komitetu do kraja 2013. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa resorima (Ministarstvo prosvjete i Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima) pripremilo odgovore na preporuke 19 do 23.

Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore je na 24. sjednici održanoj 27. decembra 2013. godine razmatrao pomenuti Izvještaj i saglasio se sa njegovom sadržinom, uz preporuku da se dopuni tačka 22 koja se odnosi na rodnu izbalansiranost sastava Skupštine, imajući u vidu da još uvijek nije postignut konsenzus oko uvođenja garantovanih kvota za manje zastupljeni pol.

II IZVJEŠTAJ O ISPUNJAVANJU PREPORUKA CEDAW KOMITETA UJEDINJENIH NACIJA OD 19 – 23

Nasilje nad ženama

19. Podsjećajući na opšte preporuke Br.19 (1992) o nasilju nad ženama, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

a) Osigura da se istraže sve prijave za nasilje u porodici i seksualno nasilje nad ženama i djevojčicama i da se počinioci krivično gone i osude proporcionalno težini krivičnog djela;

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici koji reguliše oblast porodičnog nasilja, stupio je na snagu u avgustu 2010. godine. Ovaj zakon definiše nasilje u porodici kao „činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno”. Zakon uređuje zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku i propisuje pet zaštitnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija: udaljenje iz stana, zabrana prilaženja žrtvi, zabrana uznemiravanja i uhođenja, obavezno liječenje od zavisnosti i obavezan psihosocijalni tretman. Predviđeno je i načelo hitnosti u postupcima koji se odnose na zaštitu od nasilja, pravo na psihosocijalnu i pravnu pomoć, kao i socijalnu i medicinsku zaštitu. Takođe je propisana obaveza policije, organa za prekršaje, državnog tužilaštva, centra za socijalni rad ili druge ustanove socijalne i dječje zaštite, zdravstvene ustanove, kao i drugih organa i ustanova koje se bave zaštitom, da pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvi nasilja u porodici.

U novembru 2011. godine potpisan je Protokol o postupanju svih relevantnih institucija koji propisuje način i oblike međusobne saradnje u slučajevima nasilja u porodici. S tim u vezi, formirani su multidisciplinarni timovi na lokalnom nivou koji pružaju koordiniranu zaštitu žrtvama porodičnog nasilja, shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici. Timovi su formirani u okviru 10 centara za socijalni rad.

Od momenta usvajanja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (2010) primijećen je povećan broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Ovo jasno ukazuje da se Zakon primjenjuje u praksi. Ono što je važno istaći jeste da je povećan broj prekršajnih prijava dok je broj krivičnih prijava smanjen što je bila i namjera donošenja posebnog Zakona, kako bi žrtva dobila brzu i efikasnu zaštitu.

Kao ilustraciju navodimo sledeće podatke relevantnih institucija za 2011. i 2012. godinu

U toku 2012. godine **Uprava policije** je registrovala 154 (232)¹ krivična djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, što u poređenju sa prethodnom godinom predstavlja smanjenje za 33,6%. Tužiocima su procesuirane 154(228) krivične prijave kojima je prijavljeno 160(230) lica, od kojih 94% muškaraca. Žrtve nasilja u porodici i porodičnoj zajednici su 162(257) lica, od kojih 121(193) žena i 6(22) maloljetnih lica. U toku 2012. godine po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici podnijete su 945 prekršajne prijave, kojima je prijavljeno 972 učinioca nasilja, od kojih su 786 muškog pola. Ukupno je evidentirano 1015 lica, koja su žrtve nasilja u porodici, od kojih 628 žena, 318 muškaraca i 40 maloljetnih lica.

U 2012. godini, u **područnim organima za prekršaje** u radu bilo je 907 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega je završeno 686 ili 75,63% predmeta. Završeni predmeti, njih 686, završeni su na sljedeći način: 282 novčane kazne ili 41,10%; 67 kazni zatvora ili 9,76%; 74 uslovne osude ili 10,78%; 72 opomene ili 10,49%; 10 samostalno izrečenih mjera ili 1,45%; 13 obustava ili 1,89%; 6 vaspinskih mjera ili 0,87%; 8 odbačaja ili 1,16% i 154 oslobađajuće odluke ili 37,02%. Za navedeni period, u područnim organima za prekršaje, ukupno su izrečene 203 zaštitne mjere od 10 samostalno i 193 uz kaznu, i to: 45 zabrana približavanja žrtvi; 41 obavezno liječenje od zavisnosti; 13 obavezno psihijatrijsko liječenje; 27 udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje; 73 zabrana uznemiravanja i uhođenja; 3 obavezan psihosocijalni tretman i u jednom predmetu, u kojem je nasilnik bio strani državljanin, izrečena je mjera udaljenja sa teritorije Crne Gore.

U 2011. godini, u **osnovnim sudovima** u Crnoj Gori, bilo je 127 osuđujućih presuda protiv 141 lica za krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici iz čl.220 Krivičnog zakonika od čega: 40 kazni zatvora u rasponu od 30 dana do 1 godine i 2 mjeseca, 69 uslovnih osuda u rasponu od 30 dana zatvora uslovno na jednu godinu do 1 godina i 2 mjeseca zatvora uslovno na 2 godine, 12 novčanih kazni u rasponu od 300,00 eura do 1.200,00 eura, 8 mjera bezbjednosti, 1 sudska opomena i 2 vaspitne mjere.

U 2012. godini, u **osnovnim sudovima** u Crnoj Gori do 1. jula bilo je 46 osuđujućih presuda protiv 50 lica za krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici iz čl.220 Krivičnog zakonika od čega: 16 kazni zatvora u rasponu od 30 dana do 4 mjeseca, 29 uslovnih osuda u rasponu od 30 dana zatvora uslovno na 1 godinu do 1 godine zatvora uslovno na 2 godine, 2 novčane kazne i to jedna od 500,00 eura i jedna od 1.200,00 eura, 1 vaspitna mjera i 2 mjere bezbjednosti.

---

¹Podatak za 2011. godinu

b) Obezbijedi obaveznu obuku za sudije, tužioce, i policijske službenike o standardnim procedurama za pristup žrtvama na rodno senzitivnan način i o primjeni izricanja zaštitne mjere u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici; ubrza proces usvajanja podzakonskih akata sadržanih u Zakonu i uočiti postojeće propuste u primjeni odredbe o izricanju zaštitne mjere u krivičnim postupcima.

Kada su u pitanju obuke za profesionalce iz relevantnih institucija kao što su Policija, Pravosuđe, centri za socijalni rad, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u okviru Programa rodne ravnopravnosti IPA 2010, koji sprovodi u saradnji sa UNDP i uz finansijsku podršku EU, organizovalo niz obuka u cilju rodne senzibilizacije službenika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici tokom 2012. i 2013. godine.

U cilju kontinuirane edukacije i senzibilisanja profesionalnog kadra o problemu nasilja u porodici, u toku 2012. godine, organizovana je petodnevna obuka za 20 trenera/ica o implementaciji Protokola iz redova Policije i Centara za socijalni rad. Obuka je organizovana u cilju obezbijedivanja standardizovanog pristupa svih policajaca, socijalnih radnika, nevladinih organizacija i svih drugih relevantnih učesnika/ca u procesu zaštite i podrške žrtvama nasilja. Svi treneri/ice po uspješno završenoj obuci su dobili sertifikate. Obučeni treneri su već ušli u proces edukacije pripadnika policije i stručnih radnika u svim centrima za socijalni rad. Tokom novembra i decembra 2012. godine, organizovano je 11 treninga u 10 gradova za 220 polaznika/ca. Cilj treninga je bio upoznati zaposlene u Upravi policije, Centrima za socijalni rad i zdravstvenim službama sa primjenom Protokola o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici i principima međusektorske saradnje, senzibilisanje za problematiku porodičnog nasilja kao i u poznavanje sa principima rada sa žrtvama. U toku 4 treninga, od kojih su 2 održana u Podgorici (za opštine Podgorica, Danilovgrad, Cetinje i Kolašin), 1 u Baru (za opštine Bar i Ulcinj) i 1 u Kotoru (za opštine Kotor, Budva i Tivat), obučeno je blizu 80 službenika policije, centara za socijalni rad i zdravstvenih službi. Treninzi su realizovani u okviru Programa rodne ravnopravnosti IPA 2010, u saradnji sa 3 ŽNVO: SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica i Centar za ženska prava. Tokom 2013. godine, kroz isti program nastavljene su obuke za pravosudne organe i organe za prekršaje, kao i za članove multidisciplinarnih timova iz deset gradova u kojima su formirani.

Što se tiče usvajanja podzakonskih akata shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje, koji je objavljen u Službenom listu 42/12 od 31.07.2012 godine. Završene su aktivnosti na izradi Pravilnika o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, koji je objavljen u Službenom listu 50/13 od 30.10.2013 godine. Odredbe koje se tiču zaštitnih mjera su unaprijeđene izmjenama Krivičnog zakonika (avgust 2013), na način da su uvedene dvije nove odredbe a to su Zabrana približavanja koja kaže "učiniocu krivičnog djela protiv polne slobode, krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i krivičnog djela rodoskvnjenje ili krivičnog djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, sud će izreći zabranu približavanja

žrtvi ili drugomlicu ili grupi lica ili određenom mjestu kad postoji opasnost da bi učinilac prema tim licima ili natom mjestu mogao ponovo da izvrši isto ili istovrsno krivično djelo”, i Udaljenje iz stana ili drugog prostora stanovanja koji kaže ”Učiniocu krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici sud će izrećiudaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje ako postoji opasnost da bi učinilac mogaoponovo izvršiti to krivično djelo”.

c) Obezbijediti odgovarajuću pomoć i zaštitu ženama žrtvama porodičnog nasilja, posebno psihološko-socijalnu rehabilitaciju i odgovarajući broj objekata za skloništa za žrtve nasilja finansiranih od strane države, kao i finansiranje NVO koje pomažu žrtvama.

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici,Centar za socijalni rad, odnosno druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom dužni su da, bez odlaganja, pruže zaštitu i pomoć žrtvi u skladu sa svojim nadležnostima. Ovi organi i ustanove dužni su da vode brigu o svim potrebama žrtve i omoguće joj pristup svim oblicima pomoći i zaštite. Zakon propisuje plan pomoći žrtvi, na način da Centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. Plan pomoći žrtvi posebno sadrži mjere koje je potrebno preduzeti u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita. Ako je žrtva dijete, plan pomoći žrtvi sadrži i mjere za zaštitu djeteta u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi. Radi sprovođenja ovih aktivnosti, stručni tim može obrazovati i drugi organ, ustanova ili organizacija koja se bavi zaštitom.

U Crnoj Gori postoje tri skloništa za žene i djecu žrtve nasilja koje vode ženske nevladine organizacije (Podgorica, Nikšić i Pljevlja) i jedna javna ustanova u Bijelom Polju za podršku porodici u kojoj se smještaju žene i djeca žrtve nasilja. Povodom 25.novembra-Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama 2012. godine,Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada i NVO Sigurna ženska kuća otvorili su Sklonište za žrtve porodičnog nasilja, što predstavlja nastavak aktivnosti predviđenih Memorandumom o saradnji za realizaciju servisa podrške žrtvama porodičnog nasilja koji je potpisan 11.10.2012.godine. Na taj način Glavni grad Podgorica je ustupio na privremeno korišćenje kuću kojom će rukovoditi NVO Sigurna ženska kuća. NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić je, u cilju bolje zaštite žena i djece žrtava nasilja, u partnerstvu sa Opštinom Nikšić 2010. pokrenuo inicijativu za izgradnju skloništa za žene i djecu žrtve nasilja. Zemlju za izgradnju skloništa je obezbijedila Opština Nikšić a izgradnja je u završnoj fazi.U 2012. je opremljeno i otvoreno sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u Pljevljima koju vodi NVO Bona Fide. Podršku za opremanje skloništa obezbijedile su i državne institucije.I pored navedenog, potrebno je raditi na otvaranju dovoljnog broja servisa za žene i djecu žrtve nasilja, vodeći računa o regionalnoj pokrivenosti.

d) Sprovesti istraživanje i prikupiti sveobuhvatne statističke podatke o nasilju nad ženama, razvrstane po polu, starosti, vezi između žrtve i počinioca, i uraditi detaljnu analizu istraživanja i prikupljenih statističkih podataka i iskoristiti rezultate za definisanje politika i mjera za borbu protiv nasilja nad ženama.

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, evidenciju o prijavljenim slučajevima nasilja, žrtvama, učiniocima nasilja, izrečenim zaštitnim mjerama, kao i o drugim mjerama zaštite i pomoći vode organi i ustanove (Policija, Organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova) i dostavljaju ih ministarstvu nadležnom za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Evidencije se uredno dostavljaju nadležnom Ministarstvu i na taj način se omogućava praćenje statistike iz ove oblasti i primjene Zakona u praksi.

Pored zvanične statistike, u okviru projekta IPA Programa za rodnu ravnopravnost 2010, koji partnerski realizuju Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP, urađena je Studija o porodičnom nasilju u Crnoj Gori. Svrha realizovanja studije bila je da se ukaže na percepciju, intenzitet i oblike porodičnog nasilja i nasilja nad ženama u Crnoj Gori kako bi se upoznali sa trenutnim stanjem i preduzeli odgovarajuće mjere na suzbijanju i prevenciji ove pojave. Takođe, istraživanje je poslužilo kao značajan izvor informacija u sprovođenju aktivnosti na polju postizanja održivog i efikasnog sistema zaštite žrtava nasilja u porodici i mjera borbe protiv porodičnog nasilja. Studija o nasilju nad ženama i porodičnom nasilju u Crnoj Gori je realizovana uz primjenu nekoliko različitih metoda (desk metoda, kvalitativan i kvantitativan metod istraživanja, studije slučaja) kako bi se stekao detaljniji uvid u navedenu problematiku i dobili što objektivniji podaci. Neki od rezultata studije su sljedeći: "Svaka treća osoba u Crnoj Gori ne bi bila spremna da prijavi nasilje u porodici. Svaka četvrta osoba u Crnoj Gori smatra da je žrtva odgovorna za nasilje jer ga "izaziva svojim postupcima". Žrtve nasilja u porodici najčešće su žene i djeca, dok su muškarci prepoznati kao nasilnici". Istraživanje, koje je realizovano na uzorku od 1.103 ispitanika u 17 crnogorskih opština, pokazuje i da Crnogorci nedovoljno poznaju nadležnosti institucija koje se bave zaštitom žrtava nasilja. Takođe, svaka treća osoba u Crnoj Gori ne bi bila spremna da prijavi nasilje u porodici zbog niskog povjerenja u efikasnost institucija, straha, patrijarhalnog shvatanja porodičnih odnosa kao i sumnje u to da se problem nasilja u porodici može zaustaviti i prevazići. Istraživanje je poslužilo kao dobra osnova za planiranje budućih politika iz ove oblasti, naročito prilikom definisanja mjera iz oblasti suzbijanja nasilja nad ženama u okviru Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti koji je usvojen u januaru 2013. godine kao Vladin strateški dokument iz ove oblasti.

e) Postaviti vremenski okvir za ratifikovanje Konvencije SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011).

Zakon o potvrđivanju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici je usvojen u Skupštini Crne Gore 1. marta 2013. godine, i na taj način Crna Gora je među prvim državama koja je ratifikovala ovaj važan međunarodni dokument.

20. Trgovina ljudima

a) Razmotri svoju politiku kažnjavanja u slučajevima trgovine ljudima i obezbijedi obaveznu obuku za sudije, tužioce i policijske službenike za odgovarajuću primjenu člana 444 Krivičnog zakona i relevantnih odredbi o zaštiti svjedoka sadržanih u Krivičnom zakoniku i Zakonu o zaštiti svjedoka;

Crna Gora je do danas usvojila i u svoj zakonodavni okvir inkorporirala Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (2000) i Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito žena i djece, ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Konvenciju UN o pravima djeteta i oba njena protokala (Opcioni protokol Konvencije o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju i Opcioni protokol o zabrani angažovanja djece u oružanim sukobima).

Ustav Crne Gore u članu 9 predviđa da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. U skladu sa Ustavom Crne Gore ljudski život je neprikosnoven. Garantuje se dostojanstvo i sigurnost čovjeka i zabranjuju svi vidovi trgovine ljudima odnosno djecom.

Za kriminalizaciju trgovine ljudima i procesuiranje trgovine ljudima glavni propisi su **Krivični zakonik i Zakonik o krivičnom postupku.**

Krivičnim Zakonikom CrneGore, članom 444. Definisani su oblici ovog krivičnog djela-radna eksploatacija, komercijalna, seksualna eksploatacija i prosjačenje, oduzimanje dijela tijela radi presađivanja, korišćenja u oružanim sukobima, vršenja kriminalne djelatnosti i dovođenje u položaj sluga, dok je posebnim članom 445 zakonika definisano krivično djelo trgovina djecom.

Za osnovni oblik krivičnog djela trgovine ljudima propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, ako je krivično djelo učinjeno prema maloljetnom licu propisana je kazna zatvora najmanje tri godine, kao zakonski minimumu kom slučaju se može izreći maksimalna kazna do 20 godina zatvora, ako je usljed krivičnog djela trgovine ljudima nastupila smrt lica, ili je djelo izvršeno na organizovan način propisana je kazna zatvora najmanje deset godina, kao zakonski minimum u kom slučaju se može izreći maksimalna kazna zatvora do 20 godina.

U skladu sa preporukama ekspertske komisije Savjeta Evrope GRETA-e, uvedene su novine u Zakonu o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, koji je stupio na snagu avgusta mjeseca 2013. godine, koje se odnose na sljedeće:

- Uvedena je definicija žrtve. Žrtva je lice kome je protivpravnim djelom koje je u zakonu propisano kao krivično djelo prouzrokovan fizički ili duševni bol, ili patnja, imovinska šteta ili povreda ljudskih prava i sloboda;
- Kod zakonskog opisa krivičnog djela trgovine ljudima (član 444)²proširen je kako osnovni oblik iz stava 1 uvodi se ropstvo i ropstvu sličan odnos i trgovina radi sklapanja

---

²**Član 444**

(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnose zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u

nedozvoljenog braka, tako i teži oblik iz stava ako je krivično djelo izvršeno od strane službenog lica, prema maloljetniku, a unijeta je i odredba koja otklanja eventualnu dilemu u smislu da pristanak žrtve trgovine ljudima ne isključuje ovo krivično djelo (stav 10);

- Takođe, krivično djelo trgovina djecom radi usvojenja (čl. 445) prošireno je i na maloljetnike (lica od četrnaest do osamnaest godina), tako da se sada pruža šira krivičnopravna zaštita od trgovine maloljetnim licima;

- Inkriminisana su dva nova krivična djela „Trgovina djelovima ljudskog tijela“ i „Oglašavanje trgovine djelovima ljudskog tijela“.

Uspostavljanje kvalitetnog sistema borbe protiv trgovine ljudima zahtijeva kontinuiranu obuku i edukaciju kadra zaposlenog u nadležnim institucijama što je uslovilo osnivanje specijalizovanih ustanova za tu namjenu: Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije, Uprava za kadrove. Takođe, na Policijskoj akademiji u Danilovgradu, trgovina ljudima izučava se kao posebna nastavna jedinica od 2006. godine. Tako je na institucionalnom nivou sproveden veliki broj obuka za predstavnike policije, sudstva, tužilaštva, vojske, prosvjetnih, socijalnih i zdravstvenih radnika, predstavnika inspeksijskih službi, kao i za druge ciljane grupe (turističke poslenike, privrednike studente, učenike srednjih i osnovnih škola, predstavnike ranjive populacije-štićenike prihvatilišta za djecu), u čijoj realizaciji su značajnu podršku pružili predstavnici partnerskih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije organizovao je obuke o najvažnijim krivičnopravnim institutima, koji instituti se primjenjuju i u predmetima trgovine ljudima. Tokom 2012. godine Centar je organizovao 10 obuka/seminara/konferencija na kojima je učestvovalo 94 predstavnika pravosudnih organa. Tokom prve polovine 2013. godine Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije organizovao je dvije obuke sa 60 učesnika o najvažnijim krivično-pravnim institutima, koji instituti se primjenjuju i u predmetima trgovine ljudima, s akcentom na prekogranični organizovani kriminal.

b) Intenzivira obuku za imigracione i ostale službenike u oblasti sprovođenja zakona za rano otkrivanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima, sa posebnim naglaskom na ženama i djevojkama koje su posebno podložne trafikovanju, kao što su žene koje

---

cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, ili je djelo iz stave 1 ovog člana učinjeno od strane službenog lica u obavljanju službene dužnosti ili je sa umišljajem doveden u opasnost život jednog ili višelica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usljed djela iz st. 1 do 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.

(7) Ko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(8) Ako je djelo iz stava 7 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

(9) Pristanak žrtve na namjeravanu eksploataciju prema kojoj je izvršeno djelo iz st. 1 do 3 ovog člana bez uticaja je na postojanje tog krivičnog djela.

pripadaju RAE populaciji (Romi, Askalije, Egipćani), raseljene žene, samohrane žene ili djevojke koje su prepuštene ulici;

Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa Misijom Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju u Crnoj Gori (OEBS), 6. jula 2013. organizovala je jednodnevnu radionicu tokom koje je izrađena **lista indikatora za rano prepoznavanje žrtava trgovine ljudima**. Izradjeni spisak indikatora štampan je u formi kartice i distribuiran predstavnicima svih organa za sprovođenje zakona u čijoj je nadležnosti suzbijanje trgovine ljudima, kao i pružanje pomoći i zaštite žrtava ovog krivičnog djela, predstavnicima civilnog sektora i međunarodnim organizacijama.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, u saradnji sa američkom NVO „Fair girls“ i NVO „Crnogorski ženski lobi“ organizovala je u maju mjesecu o.g. dvije jednodnevne obuke, namjenjene socijalnim i zdravstvenim radnicima, predstavnicima Uprave policije i lokalnih samouprava iz južnog i centralnog regiona na temu: „Jačanje kapaciteta organa za sprovođenje zakona za identifikovanje žrtava trgovine ljudima/djecom RE populacije“. Isti trening organizovan je u julu mjesecu za predstavnike gore navedenih institucija iz sjevernog regiona Crne Gore. Trening je uspješno pohađo ukupno 22 službenika Centara za socijalni rad, 16 zaposlenih u Domovima zdravlja, 9 zaposlenih u Hitnoj medicinskoj pomoći, 18 predstavnika Uprave policije, 9 zaposlenih u lokalnim samoupravama i dva službenika Kancelarije.

Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti je u sklopu redovnih aktivnosti pripremio i štampalo decembra mjeseca 2012. godine publikaciju „Ugovoreni brak“- ispovjesti Romkinja i Egipćanki iz Crne Gore. Takođe je snimljen i dokumentarni film na temu Ugovoreni brak-ispovjesti Romkinja i Egipćanki iz Crne Gore. Promovisan je i film „Košmar“ koji je snimljen u okviru projekta nevladine organizacije Crnogorski ženski lobi „Stop trgovini ljudima“, a koji je dijelom finasiran iz budžetskih sredstava.

Istovremeno održano je više seminara sa predstavnicama nevladinih organizacija koje se bave pitanjima žena iz romske i egipćanske populacije, a sve u cilju jačanje mreže ženskih romskih nevladinih organizacija u borbi protiv ugovoreni brakova u RE populaciji.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u kontinuitetu prati aktivnosti predviđene Strategijom za trajno rješavanje pitanja raseljenih lica u Crnoj Gori i Akcionim planom za njenu implementaciju, sa posebnim osvrtom na izbjegličko naselje na Vrelima Ribničkim.

Tokom 2012. godine u organizaciji Crvenog krsta u okviru „Kluba mladih“ u izbjegličkom naselju na Vrelima Ribničkim u više navrata su organizovana predavanja na temu trgovine ljudima/djecom.

Predstavnici Uprave policije su tokom 2012. godine pohađali sledeće obuke:

- U periodu od 11 – 15. juna 2012. godine na Policijskoj akademiji u Danilovgradu u organizaciji MO OSCE i TADOK akademije iz Turske, održan je seminar pod nazivom „Trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi“ za 18 učesnika iz Uprave policije, Uprave carina i Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima,

- Projektom IPA 2009, koji je organizovan od strane Evropske komisije, u okviru komponente I, "Jačanje kapaciteta Uprave policije u borbi protiv organizovanog kriminala", na Policijskoj akademiji je obrađivana tema Trgovina ljudima u trajanju od pet dana (krajem juna 2012. godine).

U prvoj polovini 2013. godine službenici Granične policije, kao i Odjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, Sektora kriminalističke policije u kom se konkretno i prati problematika trgovine ljudima pohađali su sledeće obuke:

- 25-28. marta, seminar koji je održan u Budvi, na temu "Sprečavanje trgovine ljudima", u organizaciji OEBS-a. Učešće uzelo pet službenika UP.
- 17-18 aprila regionalni seminar koji je održan u Podgorici na temu „ Borba protiv sezonske seksualne eksploatacije“ u organizaciji Evropske komisije. Učešće uzeo jedan službenik UP.
- 3-4 juna seminar koji je održan u Beču, u okviru projekta „Suzbijanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, u organizaciji Medjunarodnog centara za razvoj migracione politike (ICMPD) a u saradnji sa Kancelarijom specijalnog predstavnika OSCE-a. Učešće uzeo jedan službenik UP.

c) Pojača napore na uspostavljanju nacionalnog mehanizma za obezbeđivanje nadoknade žrtvama trgovine ljudima i ojača programe za njihovo reintegrisanje u društvo;

Vlada Crne Gore je utvrdila Nacrt zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela u decembru 2011. godine. Nacrt zakona je bio predmet ekspertize Savjeta Evrope i Evropske komisije. O Nacrtu zakona organizovana je javna rasprava 19. decembra 2012. godine na kojoj su učestvovali predstavnici pravosudnih organa i međunarodnih i nevladinih organizacija. Usvajanjem Zakona o naknadi štete žrtvama teških krivičnih djela uspostaviće se državni sistem za naknadu štete koji će biti dostupan i žrtvama trgovine ljudima.

Potpisivanjem Protokola o saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Unije poslodavaca Crne Gore, stvoreni su preduslovi za kvalitetnu reintegraciju, resocijalizaciju i repatrijaciju žrtava trgovine ljudima/djecom kroz omogućavanje pohađanja raznovrsnih specijalizovanih kurseva za brzo stručno osposobljavanje žrtava, kao i obezbjedjivanjem mogućnosti njihovog prioritnog zapošljavanja.

d) Proširi saradnju sa NVO u primjeni i praćenju primjene Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima i sa njom povezanim Akcionim planom i da obezbijedi finansiranje anti-trafiking aktivnosti u okviru NVO;

Vlada Crne Gore Iz budžeta Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima izdvaja neophodna novčana sredstva za funkcionisanje Skloništa za žrtve trgovine ljudima. Navedena sredstva namjenjena su finansiranju rashoda koji su neophodni za zadovoljenje osnovnih životnih potreba žrtava trgovine ljudima, kao i za pružanje medicinske, pravne, psihološke i drugih vidova pomoći. Direktnu asistenciju žrtvama i potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u Sklonistu pružaju pet aktivistkinja NVO »Crnogorski ženski lobi«, kojima se iz budžeta

Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima na mjesečnom nivou isplaćuje honorar u bruto iznosu od 300 eura po osobi. Pored ovih sredstava, iz budžeta Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima finansiraju se troškovi zakupa i ostalih režija za objekat u kojem je smješteno Sklonište za žrtve trgovine ljudima. Istovremeno, iz budžetskih sredstava Kancelarije finansira se i SOS linija za žrtve trgovine ljudima koja je dostupna 24 h svim licima koja se nađu u potrebi da pozovu ili se žele informisati o problemu trgovine ljudima. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima za gore navedene potrebe na godisnjem nivou izdvaja približno 40 000 evra.

Uvažavajući snažan doprinos civilnog sektora u ukupnim aktivnostima u borbi protiv trgovine ljudima 18. oktobra ove godine potpisan je revidirani Sporazum o međusobnoj saradnji državnih institucija i civilnog sektora u borbi protiv trgovine ljudima. Sporazum je potpisan između Vrhovnog državnog tužilaštva, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva unutrašnjih poslova/Uprave policije, Ministarstva prosvjete, Vrhovnog suda, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Crvenog krsta Crne Gore, JU Centra za podršku djeci i porodici i šest nevladinih organizacija: **Crnogorski ženski lobi, Sigurna ženska kuća, SOS telefon Nikšić, SOS telefon Podgorica, Instituta socijalne inkluzije i Doma nade.** Ovim Sporazumom zakonom definisane obaveze institucija i organizacija konkretizovane su kroz jasno određene operativne postupke koje će strane potpisnice primjenjivati u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima, s posebnim akcentom na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima.

Istovremeno, u cilju transparentnosti rada i daljeg unaprijedjenja saradnje sa organizacijama civilnog društva, vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima uputila je 25.10.2013. i 19.11.2013. godine dva Javna poziva nevladnim organizacijama za predlaganje kandidata/kinje za člana/icu u Radnoj grupi za praćenje implementacije Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima, u skladu članom 9 stav 1 Uredbe o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija („Službeni list CG”, broj 07/12). Imajući u vidu da nije bilo prijavljenih kandidata/kinja, Kancelarija će ponoviti Javni poziv.

e) U svoj sljedeći periodični izvještaj uključi informaciju o broju odobrenih privremenih boravišnih dozvola žrtvama trgovine ljudima, uključujući i situacije gdje žrtve ne žele ili nisu sposobne da saradjuju sa nadležnim organima krivičnog gonjenja;

Članom 51 Zakona o strancima («Službeni list CG», br. 82/08, 72/09, 32/11, 53/11 i 27/13), propisano je da se privremeni boravak iz humanitarnih razloga može odobriti strancu za koga se pretpostavlja da je žrtva krivičnog djela trgovine ljudima, kao i maloljetnom strancu koji je napušten ili je žrtva organizovanog kriminala, i u slučaju kad ne ispunjava ostale uslove za odobravanje privremenog boravka (da ima sredstva za izdržavanje, da ima obezbijeđen smještaj, da ima zdravstveno osiguranje).

Privremeni boravak iz humanitarnih razloga odobrava se na period od tri mjeseca do jedne godine i može se produžavati sve dok postoje razlozi iz prethodnog stava. Stranac iz stava 1

ne smije se prinudno udaljiti zbog nezakonitog ulaska ili boravka u Crnoj Gori. Strancu iz stava 1 ovog člana, za koga postoji opravdani strah da bi davanjem iskaza mogao biti izložen opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet ili slobodu, obezbjeđuje se zaštita i ostvarivanje prava po odredbama zakona kojim se uređuje zaštita svjedoka.

Članom 9 Pravilnika o načinu odobravanja privremenog boravka i stalnog nastanjenja i izdavanju putnih i drugih isprava strancima („Službeni list CG“, br. 58/09 i 13/12), propisano jeda se privremeni boravak iz humanitarnih razloga odobrava na osnovu odgovarajućeg dokaza pravnog lica (međunarodne organizacije, nevladine organizacije ili državnog organa) koje žrtvi pruža pomoć i zaštitu, odnosno nadležnog državnog organa kojim se potvrđuje da žrtva saraduje u rasvjetljavanju krivičnih djela.

Ministarstvo unutrašnjih poslova vodi evidenciju o odobrenim privremenim boravcima i stalnim nastanjenjima, koja se dnevno ažurira. U izvjestajnom periodu nije bilo zahtjeva za odobravanje privremenog boravka po ovom osnovu.

f) Dodatno intenzivira napore u borbi protiv seksualnog iskorišćavanja mladih osoba muškog i ženskog pola.

Strateška orijentacija Crne Gore je djelovanje na bilateralnom i multilateralnom planu u borbi protiv trgovine ljudima i aktivnom učestvovanju u radu svih međunarodnih organizacija i inicijativa koje su usmjerene na suzbijanje ovog oblika kriminala, kao i u usklađivanju normativnog okvira sa međunarodnim standardima i preuzetim međunarodnim obavezama.

Na bilateralnom planu kroz više pojedinačnih sastanaka Nacionalnih koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima Crne Gore i Kosova i predstavnika resornih ministarstava kao i vrhovnog državnog tužilaštva izradjen je tekst Protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima sa ciljem poboljšanja identifikacije, obavještanja, upućivanja, saradnje u krivičnim postupcima i dobrovoljnog povratka žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Protokolom, koji ce uskoro biti i formalno potpisan, je izmedju ostalog predvidjeno sprovođenje zajednickih aktivnosti kako bi se na kvalitetan način odgovorilo aktuelnim trendovima kada je trgovina ljudima u pitanju.

U okviru Kampanje Savjeta Evrope protiv nasilja nad djecom “Jedno od petoro” održano je više skupova koji su tretirali posebnu osjetljivost djece u odnosu na razne oblike eksploatacije, a samim tim i u odnosu na - trgovinu djecom u cilju radne eksploatacije, prinudnog prosjačenja, vršenja krivičnih djela, sklapanja prinudnih brakova, prodaje tjelesnih organa, seksualne eksploatacije kroz dječiju prostituciju i seks turizam, dječije pornografije i zloupotrebe djece u oružanim sukobima.

Prilikom rada na izmjenama Krivičnog zakonika sagledana je usaglašenost krivičnih djela sa Konvencijom Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja, pa je tako predloženo uvođenje novog krivičnog djela - mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode (član 211b) i izmjena krivičnog djela -

prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječije pornografije (član 211).

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u cilju unapređenja sprovođenja principa Kodeksa izradila projekat pod nazivom „Unapređenje borbe protiv seksualne eksploatacije u turizmu“, kojim je aplicirala kod TAIEX-a. U martu 2013. godine Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je uz podršku TAIEX-a dvodnevnu regionalnu radionicu, tokom koje je posebna pažnja bila posvećena Kodeksu ponašanja za zaštitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava je sprovela Istraživanje o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori. Istraživanje se odnosilo na period od 1.1.2008. god. do 30.6.2011. god. a za cilj je imalo utvrđivanje stepena razumijevanja fenomena od strane nadležnih službi i organa i sagledavanje trenutne situacije u ovoj oblasti. Istraživanje je predstavljeno javnosti 15.11.2012.godine.

Uprava policije Crne Gore na području nadležnosti Područnih jedinica i Ispostava Uprave policije Crne Gore u kontinuitetu sprovodi racije noćnih klubova, noćnih barova i ostalih objekata, kao i akcije pojačane kontrole legalnosti boravka stranih državljana, sve u cilju prevencije sprečavanja ili eventualnog otkrivanja potencijalnih žrtvi trgovine ljudima.

U sklopu priprema crnogorskih vojnika za učešće u mirovnim misijama i operacijama, sprovode se razne obuke u zemlji i inostranstvu. Značajan dio obuke zauzimaju obavještajne pripreme koje se bave podacima o: kulturi, tradiciji i opasnostima u zemljama u kojima se realizuju misije, odnosno operacije. Informacije o glavnim opasnostima dobijenih kroz obuku, ukazuju na kriminalne aktivnosti svih vrsta kriminala u tim zemljama, uključujući i postojanje trgovine ljudima. Krajem februara 2013. godine u sklopu priprema VII crnogorskog kontingenta za misiju ISAF u Avgansitanu predstavnica Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima je održala predavanje na temu Trgovina ljudima

Tim trenera – profesora Građanskog obrazovanja je u saradnji sa predstavnicima Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima izradio Metodološki priručnik za prenošenje znanja o trgovini ljudima u obrazovni sistem – namijenjen nastavnicima osnovne i srednje škole, koji će izvoditi nastavu na pomenutu temu. Priručnik je u elektronskoj formi prosljeđen svim profesorima koji su pohađali treninge o najboljim metodama prenošenja znanja o trgovini ljudima.

22. Učestvovanje u političkom i društvenom životu

a) Razmotri kvotu od 30 % u Izbornom zakonu osiguravajući da u svakoj grupi od tri kandidata na izbornim listama političkih partija bude najmanje jedna žena

U važećem Zakonu o izboru odbornika i poslanika Službeni list Crne Gore br. 46/11 u članu 39a kaže se: „U cilju ostvarivanja principa rodne ravnopravnosti, na izornoj listi biće najmanje 30 % kandidata manje zastupljenog pola. Izborna lista koja ne ispunjava uslove iz stava 1 ovog člana smatraće se da sadrži nedostatke za proglašenje izborne liste, a

podnosilac liste biće pozvan da otkloni nedostatke liste, u skladu sa ovim zakonom. Podnosiocu izborne liste koji ne otkloni nedostatke iz stava 2 ovog člana izborna komisija odbiće proglašene izborne liste, u skladu sa ovim zakonom.” U Skupštini Crne Gore 11. juna 2013. godine, obrazovana je Radna grupa za izgrađivanje povjerenja u izborni proces koja treba da predloži izmjene i dopune izbornog zakonodavstva, između ostalog, i u dijelu rodne izbalansiranosti sastava Skupštine Crne Gore. U momentu podnošenja Izvještaja, u Radnoj grupi ne postoji konsensus oko uvođenja garantovanih kvota za manje zastupljeni pol.

b) Uvede zakonske mjere i procedure za primjenu člana 10 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, uključujući odredbe o odbijanju predloga za imenovanje koji nisu u skladu sa principom rodno uravnotežene zastupljenosti, ukoliko ne postoje opravdani razlozi za izuzeće ovog principa) Usvoji privremene specijalne mjere, u skladu sa članom 4, paragraf 1 Konvencije, i opštih preporuka Komiteta br.25 (2004), kao što je paritetni rodni sistem u imenovanjima i ubrzanom zapošljavanju žena u javnim službama, posebno na hijerarhijski višim pozicijama;

U Članu 10 Zakona o rodnoj ravnopravnosti (2007) se kaže da će Skupština Crne Gore i Vlada Crne Gore, u okviru svojih nadležnosti, primjenjivati principe rodne ravnopravnosti, a naročito princip rodno balansirane zastupljenosti prilikom izbora i imenovanja na određene funkcije, obrazovanja radnih tijela i utvrđivanja sastava zvaničnih delegacija.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika (2011) u članu 39a kaže da u cilju ostvarivanja principa rodne ravnopravnosti, na izbornoj listi biće najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola.

Zakon o državnim službenicima i namještenicima (jul 2011) propisuje da starješina državnog organa, prilikom donošenja odluke o izboru kandidata, vodi računa o srazmjernoj zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda, rodno balansiranoj zastupljenosti, kao i o zapošljavanju lica sa invaliditetom. Kako bi mogla da prati sprovođenje mjera u cilju postizanja srazmjerne rodno balansirane zastupljenosti, Uprava za kadrove prilikom objavljivanja konkursa jasno ističe ovu odredbu.

U praksi podaci pokazuju da žene dominantno rade u državnim institucijama (preko 50%), dok se njihov broj smanjuje sa rukovodećim funkcijama. Međutim, u proteklom periodu primijećen je značajan broj žena na mjestima pomoćnika ministara i starješina organa.

U nastavku statistički podaci prikupljeni tokom septembra 2013:

Vlada Crne Gore

	Ukupno	Žene	Muškarci	Žene %	Muškarci %
Predsjednik Vlade	1	0	1	0.0	100.0
Potpredsjednici/e Vlade	4	0	4	0.0	100.0
Ministri/ministarke	17	3	14	17.65	82.35
Generalni sekretar Vlade	1	0	1	0.0	100.0
Zamjenik/ca generalnog sekretara	1	1	0	100.0	0.0
Pomoćnik/ca generalnog sekretara	2	1	1	50.0	50.0
Savjetnici/e predsjednika Vlade	10	2	8	20.00	80.00
Savjetnici/e potpredsjednika Vlade	10	5	5	50.00	50.00
Direktori/ke direktorata	67	28	39	41.79	58.21
Sekretari/ke ministarstava	15	4	11	26.67	73.33
Državni sekretari/ke	6	2	4	33.33	66.67
Direktori/ke (sekretarijat, uprava, zavod, direkcija i agencija)	36	9	27	25.00	75.00
Pomoćnici/e direktora (sekretarijat, uprava, zavod, direkcija i agencija)	57	22	35	38.60	61.40

Skupština Crne Gore

Skupština Crne Gore	Ukupno	Žene	Muškarci	Žene %	Muškarci %
Predsjednik Skupštine	1	0	1	0.0	100.0
Potpredsjednici/e Skupštine	3	0	3	0.0	100.0
Poslanici/ce	81	13 ³	68	16.05	83.95
Generalni sekretar	1	0	1	0.0	100.0
Zamjenik generalnog sekretara	1	0	1	0.0	100.0

³Do maja 2013. bilo je 14 poslanica u Skupštini Crne Gore, ali je zamjenom poslanice Ane Ponoš poslanikom Goranom Tuponjom, procenat žena u Parlamentu smanjen sa 17.28 na 16.05%.

Radna tijela u Skupštini Crne Gore	Broj članova/ica	Broj žena	Procenti žena	Procenti muškaraca
Ustavni odbor	13	1	7.69%	92.31%
Zakonodavni odbor	13	2	15.38%	84.62%
Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu	13	3	23.08%	76.92%
Odbor za bezbjednost i odbranu	13	0	0.00%	100.00%
Odbor za međunarodne odnose i iseljenike	13	1	7.69%	92.31%
Odbor za evropske integracije	13	1	7.69%	92.31%
Odbor za ekonomiju, finansije i budžet	13	0	0.00%	100.00%
Odbor za ljudska prava i slobode	11	3	27.27%	72.73%
Odbor za rodnu ravnopravnost	11	9	81.82%	18.18%
Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje	13	1	7.69%	92.31%
Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport	11	5	45.45%	54.55%
Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje	11	1	9.09%	90.91%
Odbor za antikorupciju	13	0	0.00%	100.00%
Administrativni odbor	13	3	23.08%	76.92%
Komisija za praćenje i kontrolu postupka privatizacije	8	0	0.00%	100.00%
Anketni odbor za prikupljanje informacija i činjenica o događajima koji se odnose na rad državnih organa, povodom objavljivanja audio snimaka i transkripta sa šednica organa i tijela Demokratske partije socijalista	12	1	8.33%	91.67%
Radna grupa za izgrađivanje povjerenja u izborni proces	12	3	25.00%	75.00%

Sudovi

R. Br	SUD	Br. žena sudija	Ukupan br. sudija	Predsjednik suda	Procenat žena sudija
1	Vrhovni sud	10	18	žena	55.56%
2	Upravni sud	5	10	muškarac	50.00%
3	Apelacioni sud	5	10	-	50.00%
4	Privredni sud BP	1	5	muškarac	20.00%
5	Privredni sud Pgd	11	16	muškarac	68.75%
6	Viši sud BP	7	19	muškarac	36.84%
7	Viši sud Pgd	23	34	muškarac	67.65%
8	Osnovni sud Bar	5	10	muškarac	50.00%
9	Osnovni sud Berane	5	10	muškarac	50.00%
10	Osnovni sud BP	7	13	muškarac	53.85%
11	Osnovni sud Cetinje	3	5	muškarac	60.00%

12	Osnovni sud Danilovgrad	2	4	žena	50.00%
13	Osnovni sud Herceg Novi	5	7	žena	71.43%
14	Osnovni sud Kolašin	2	3	muškarac	66.67%
15	Osnovni sud Kotor	6	16	muškarac	37.5%
16	Osnovni sud Nikšić	9	17	muškarac	52.94%
17	Osnovni sud Plav	1	2	muškarac	50.00%
18	Osnovni sud Pljevlja	6	7	žena	85.71%
19	Osnovni sud Podgorica	26	39	muškarac	66.67%
20	Osnovni sud Rožaje	1	5	muškarac	20.00%
21	Osnovni sud Ulcinj	2	6	žena	33.33%
22	Osnovni sud Žabljak	0	3	muškarac	0.00%
UKUPNO:		143	260		55.00%

d) Otkloni diskriminatornu praksu i radi na otklanjanju kulturnih barijera koje sprečavaju žene da se zaposle na pozicijama donosioca odluka i rukovodećim pozicijama u sektoru obrazovanja, i da osigura proporcionalnu zastupljenost žena i muškaraca na pozicijama direktora škola.

Ministarstvo prosvjete, u skladu sa Preporukama (CEDAW), vodi politiku unaprjeđenja prakse u otklanjanju diskriminacije i kulturnih barijera koje sprečavaju žene da se zaposle na pozicijama donosioca odluka i rukovodećim pozicijama u sektoru obrazovanja i da se osigura proporcionalna zastupljenost žena i muškaraca na pozicijama direktora/ica ustanova.

Ključni kriterijum za izbor direktora/ica ustanova, pod jednakim uslovima je ocjena kvaliteta ukupnog vaspitno-obrazovnog rada i podneseni program razvoja ustanove. Napominjemo da je u vrijeme donijetih Preporuka većina direktora/ica u mandatnom periodu, pa istekom mandata ili eventualnim razrješenjima i kod novih imenovanja vodiće se računa o proporcionalnoj zastupljenosti žena i muškraca na pozicijama vaspitno-obrazovnih ustanova.

Obrazovna institucija	Broj žena	Broj muškaraca	% žena
domovima učenika i studenata	2 direktorice	6 direktora	33,33
u muzičkim osnovnim školama	7 direktorica	2 direktora	77,78
u muzičkim srednjim školama	3 direktorice	2 direktora	60
u obrazovnim centrima	1 direktorica	1 direktor	50
u osnovnim školama	44 direktorice	117 direktora	27,33
u srednjim školama	7 direktorica	35 direktora	16,67
srednje škole (privatne)	0 direktorica	1 direktor	0
predškolske ustanove (osim onih unutar)	15 direktorica	3 direktora	83,33

obraz. Centara i OŠ			
resursni centri	0 direktorica	3 direktora	0
Ukupno	79 direktorica	168 direktora	31,98

Univerzitet Crne Gore – od ukupnog broja (21) univerzitetskih jedinica – 5 je dekanica i 16 dekana (31,6%).

Podaci ukazuju da je procenat žena na rukovodećim mjestima u vaspitno obrazovnim institucijama u porastu, međutim, neophodno je i dalje raditi na osnaživanju žena i razbijanju stereotipa kako bi žene bile ravnopravno zastupljene na mjestima odlučivanja.

e) Podstakne političke partije da u ravnopravnom broju nominuju žene i muškarce kao svoje kandidate i usklade svoje statute sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, na primjer, kroz finansiranje partije i kroz podsticanje elektronskih medija da izdvoje dodatno vrijeme za ove partije u toku izborne kampanje; f) Kreira povoljno okruženje za političku participaciju žena, uključujući žene iz populacije Roma, Aškalija i Egipćana, na primjer, putem adekvatnog finansiranja kampanje žene kandidatkinje, obrazovanjem mladih žena na liderskim pozicijama, i osnaživanjem ženskog dijela političkih partija.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u okviru Programa rodne ravnopravnosti IPA 2010, koji se sprovodi u saradnji sa UNDP i uz finansijsku podršku EU, organizovalo niz konferencija/obuka koje se tiču političkog osnaživanja žena:

- ✓ 3 godišnje međunarodne konferencije na temu Žene u politici koje su okupile oko 300 učesnika/ca iz parlamentarnih partija i međunarodnih organizacija;
- ✓ Opsežni trening program za 167 članica parlamentarnih političkih partija u tri opštine u kojima su održani lokalni izbori 2012. godine (Kotor, Tivat i Herceg Novi);
- ✓ Opsežni trening program za trenerice u kojem je učestvovalo 24 predstavnice parlamentarnih političkih partija;
- ✓ Kampanje lobiranja koje uključuju 11 sastanaka stalnog koordinatora UNDP-a u Crnoj Gori sa liderima parlamentarnih političkih partija, Odborom za rodnu ravnopravnost, predstavnicima Evropskog Parlamenta i Evropske komisije i civilnog društva.

Program rodne ravnopravnosti IPA 2010 je tokom septembra i oktobra 2013 godine vodio kampanju za unaprjeđenje afirmativne mjere u Zakonu o izboru odbornika i poslanika. Sa predstavnicima Radne grupe za izgradnju povjerenja u izborni process, kao i svim predstavnicima političkih partija zatraženo je da razmotre uvođenje posebnih mjera o finansiranju ženskih grupa unutar partija u Zakonu o finansiranju političkih partija, te da Zakonom o političkim partijama se jasno definiše podsticanje žena za političko udruživanje unutar partija, te delegiranje njihovih predstavnica u rukovodeće organe partija.

Političke partije se pozitivno komentarisale ove napore, no samo je manji uspjeh postignut kada je u pitanju političko organizovanje žena.

Nadalje, Ministarstvo organizuje obuke za predstavnice romskih nevladinih organizacija u cilju jačanja njihovih kapaciteta, naročito u oblasti suzbijanja nasilja nad ženama i prisilnih brakova. Ujedno, Misija OEBS-a u Crnoj Gori je u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i

manjinska prav i u partnerstvu sa NVO, pokrenuo edukacije predstavnika medija kako bi se senzibilisali za rodno odgovorno izvještavanje kao i zainteresovali za problematiku političke participacije žena i drugih važnih tema vezanih za politiku rodne ravnopravnosti u zemlji.